

- кожен із визначених показників має свої критерії вираженості, для встановлення яких нами враховувались особливості юридичної діяльності як діяльності правоохоронної, правозастосовчої, пов'язаної з нормами права.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на експериментальну перевірку запропонованих показників та критеріїв сформованості комунікативної компетентності у майбутніх юристів та визначення рівнів розвитку цієї якості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За редакцією В.Г. Кременя. Авторський колектив: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабин. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
2. Лівенцова В.А. Формування культури професійного спілкування у майбутніх менеджерів невиробничої сфери: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – Вінниця, 2002. – 197 с.
3. Прикладная юридическая психология: Учеб. пособие для вузов / Под ред. проф. А.М. Столяренко. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 639 с.
4. Сидоренко Е.В. Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии. – С-Пб.: Речь, 2002. – 208 с.

УДК 37.034:371

І.П. Марчук

СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПРАВООХОРОНЦЯ

Стаття присвячена обґрунтуванню системи формування професійно-моральної компетентності майбутнього працівника правоохоронних органів в умовах вищого юридичного навчального закладу МВС України.

This article is devoted to substantiation of the system of formation of moral professional competence of the future employee of the lawenforcement body in Higher law institution of Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

Удосконалення процесу професійно-морального становлення працівників правоохоронних органів зумовлюється насамперед специфікою їхньої праці, ускладненням соціально-економічної ситуації, а також недостатньою розробленістю цієї проблеми у педагогічній теорії і практиці. Нові кардинальні перетворення в Україні вимагають якісної перебудови механізму відтворення кадрового потенціалу правоохоронних органів відповідно з вимогами сучасного суспільства, нової освітньої парадигми.

Проблема морального виховання посідає чільне місце у системі підготовки фахівців, професійна діяльність котрих безпосередньо пов'язана з врегулюванням суспільних відносин. Результати аналізу теорії і практики морального становлення особистості показують, що окремі професії ставлять до фахівця, крім загальних суто визначених, специфічні моральні вимоги. У нашому випадку мова йде про професію правоохоронця, де особлива увага звернена на формування їх моральних якостей. Вивчення відповідних наукових праць засвідчує, що ця проблема науковцями досліджувалась в наступних напрямках: підготовка призовної молоді та вступників до військових навчальних закладів – О.Ю. Пашенко [12]; професійне виховання курсантів – О.В. Баранов [1], Г.І. Васильєв [3], В.І. Дяченко [6], М.В. Жиленко [7], М.М.Ісаєнко [8], М.М. Козяр [9], С.О. Кубіцький [10], А.С. Морозов [11], О.Ф.Удовиця [13]; підвищення професійної компетентності працівників органів внутрішніх справ – В.О. Безбородий [2], М.М. Дідик [4].

У доробках згаданих та інших науковців знайшли достатнє обґрунтування педагогічні умови адаптації курсантів до навчання у вузах МВС, концептуальні засади формування правової культури та професійної усталеності випускників вищої юридичної школи. Розкриті питання розвитку комунікативних умінь, а також процес естетичного виховання слухачів – майбутніх правоохоронців, організаційні основи прогнозування підготовки військових фахівців тощо. Однак, на жаль, залишаються фактично відкритими проблеми врахування сукупності факторів, що коригують засвоєння курсантами моральних цінностей і цілей виховання, фактично не обґрунтовано умови реалізації потенційних можливостей комплексу різновидів навчально-виховної діяльності курсантів у процесі їхньої професійної підготовки.

Метою статті є обґрунтування системи формування морально-етичної компетентності курсантів вищої юридичної школи МВС України.

Як засвідчують результати нашого дослідження, мораль правоохоронців – це один із видів професійної моралі, як сукупність моральних вимог, що склалися на основі принципів загальнолюдської моралі при виконанні службового обов'язку, моральних колізій, які визначають загальні моральні норми поведінки співробітників у службовій та позаслужбовій обстановці [3: 25].

Ефективне формування професійно-моральних якостей правоохоронця забезпечується наявністю системи роботи, спрямованої на оволодіння курсантами комплексом моральних знань, умінь і навичок з подальшим їх розвитком у процесі майбутньої професійної діяльності. Дійовість означеної системи залежить від цілісності професійно-морального змісту навчальних дисциплін і можливостей усіх видів діяльності курсантів у єдиному режимі навчально-виховної роботи ВНЗ.

Формування моральної поведінки має базуватися на загальних механізмах розвитку особистості та складається з низки послідовних взаємопов'язаних етапів. Діалектика розвитку фахівця відбувається тільки за умов цілеспрямованої діяльності й спілкування з обов'язковим урахуванням психофізіологічних і вікових його особливостей. Механізм сприймання і осмислення моральних норм поведінки відбувається на основі інтеріоризації, тобто поступового переходу зовнішніх впливів на внутрішній (свідомий) план особистості з урахуванням темпу розвитку кожного курсанта.

Обґрунтовану в дослідженні систему професійно-моральної підготовки курсанта ВНЗ можна подати у такому вигляді (рис. 1).

Педагогічний процес включає в себе послідовний вплив на формування професійно-моральних якостей майбутнього правоохоронця через усі види навчально-виховної діяльності курсанта. Змістове наповнення цілепокладання забезпечується наявними галузевими нормативними актами, зокрема Концепцією виховної роботи у вищих навчальних закладах МВС України і Положенням про порядок організації та проведення виховної роботи з перемінним складом вищих навчальних закладів МВС України та ін.

Змістовний блок системи ефективно виконує функції лише за умови єдності усіх видів навчання і виховання, їх концентрації і збалансованості на всіх рівнях і з усіма ланками вищого юридичного закладу, де “наскрізною лінією” є формування професійно-моральних якостей курсантів. Психолого-педагогічний супровід забезпечується координацією зусиль професорсько-викладацького складу усіх кафедр і тісної взаємодії з ректоратом та командним складом вищого навчального закладу.

Виховання моральних якостей у правоохоронців є необхідною складовою частиною їх професійної освіти. Майбутній працівник ОВС має не тільки опанувати знаннями, вміннями та навичками правоохоронної роботи, але й підготувати себе морально до неї.

Професійно-моральна підготовка відповідає сучасним пріоритетам та основним напрямкам виховної роботи у вищих навчальних закладах МВС України: *соціально-психологічне супроводження навчально-виховної роботи* (організаційні, виховні та соціально-психологічні заходи, спрямовані на досягнення високих результатів у навчанні, реалізацію духовного і професійного потенціалу курсантів під час виконання навчальних і практичних завдань); *індивідуально-виховне та психологічне забезпечення дисциплін,*

профілактики правопорушень (комплекс організаційних, соціально-правових та індивідуальних виховних заходів формування і розвитку особистої відповідальності за свідоме виконання нормативних вимог, службових обов'язків); *інформаційно-пропагандистська діяльність* (впровадження гуманітарної політики держави в ОВС України); *культурно-виховна та просвітницька робота* (формування високої духовної культури і моральних якостей, почуття патріотизму і задоволення їх естетичних потреб через впровадження культурно-просвітницьких заходів та організацію дозвілля).

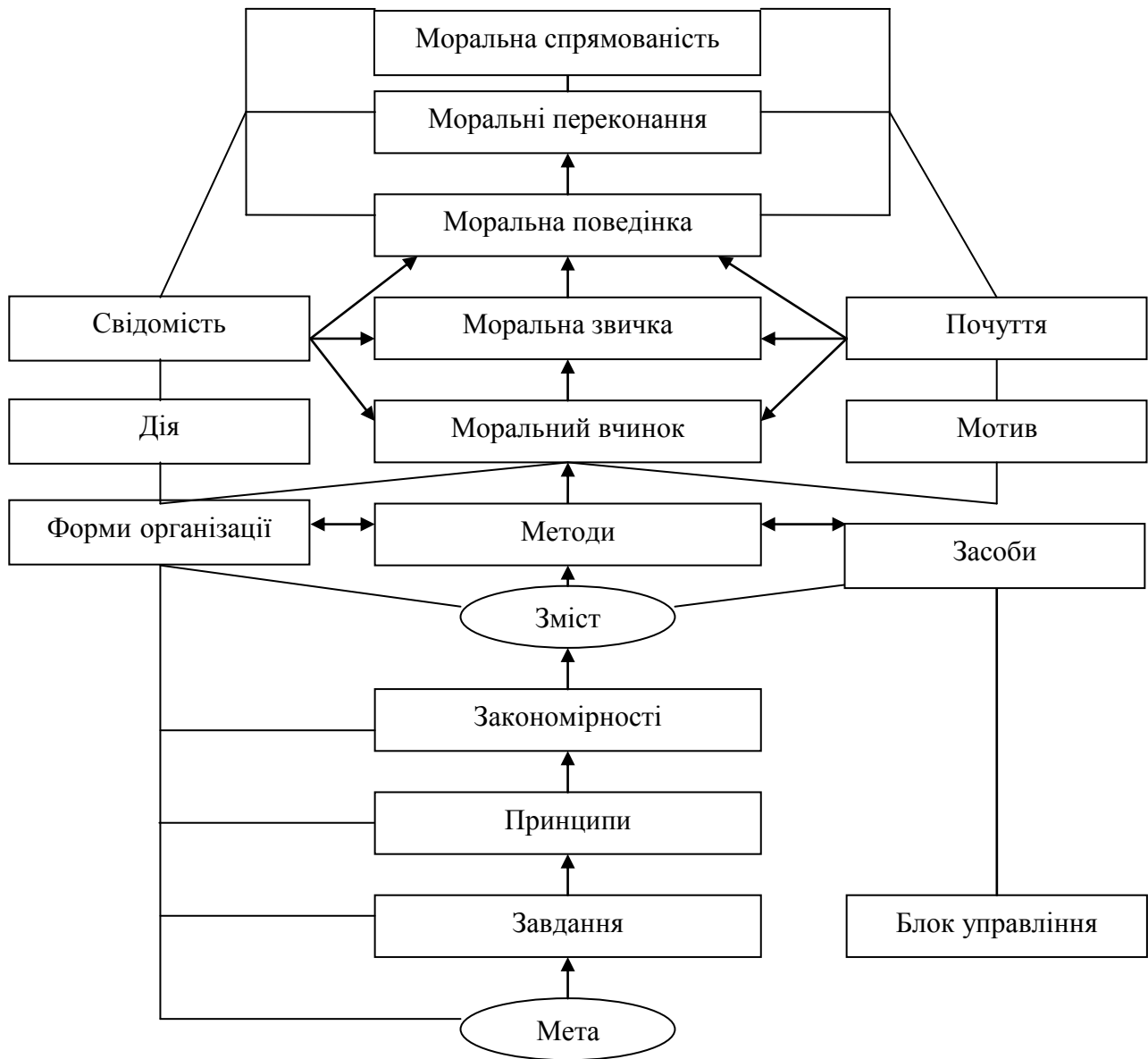

Рис. 1. Процес поетапного формування професійно-моральних якостей правоохоронця.

Дані нашого дослідження переконують, що стрижнем формування моральних якостей майбутнього працівника ОВС мають бути навчальні дисципліни, які дозволяють курсантам оволодіти основами наукового світогляду, методологією пізнання, моральними цінностями, потребами людини та суспільства, уміннями використання активних методів виховання моральних якостей у педагогічній роботі, а також етичними основами культури, загальнолюдськими нормами поведінки.

У процесі засвоєння комплексу навчальних дисциплін, крім системи необхідних професійних знань і умінь, курсантам прищеплюються норми культури поведінки, уміння спілкуватися з громадянами в різних нестандартних життєвих ситуаціях. Цій меті слугує

використання можливостей всієї палітри учбових предметів та інших видів виховного педагогічного впливу.

Формування професійно-моральних якостей випускників вищої юридичної школи передбачає їх активне включення у науково-дослідницьку роботу (НДР). Метою останньої є забезпечення більш повного і глибокого оволодіння курсантами специфікою обраної спеціальності, формування у них умінь самостійної теоретичної і експериментальної роботи, ознайомлення із сучасними методами наукового пошуку, самостійного проведення психолого-педагогічних та соціологічних експериментів, застосування своїх знань для вирішення практичних завдань у професійній діяльності.

Враховуючи специфіку майбутньої професії, вважається досить перспективним і доцільним в основу організації НДР курсантів передбачити розробку тематики рефератів, курсових, дипломних робіт та досліджень професійно-моральної спрямованості, наприклад, розробка Програми формування позитивного іміджу міліції. Це створює широкі можливості для формування особистості спеціаліста, використовуючи теорію і методiku наукового пізнання як засобу його цілісного розвитку, підготовки до самостійного проведення соціально-педагогічних досліджень і використання їх результатів у практиці.

У системі морального виховання значне місце відведено ознайомчим і виробничим практикам. Моральні цінності особистості є тією відправною точкою, з якої розпочинається організація цілеспрямованого педагогічного процесу з формування професійно-моральної особистості. Під соціалізуючими педагогічними механізмами мається на увазі спеціально спроектована діяльність курсантів, яка здійснюється і в процесі навчальних практик та стажування

Зрозуміло, перехід моральних цінностей у внутрішні домінанти особистості здійснюється у процесі багатогранної взаємодії професорсько-викладацького складу, курсанта та інших суб'єктів діяльності на підґрунті засвоєння суті основних моральних категорій, залучення чи включення їх у соціалізуючий процес.

Уже з першої ознайомчої практики ведеться організована систематична робота над тим, щоб низка специфічних і обов'язкових для працівника правоохоронних органів моральних якостей стала внутрішньою його потребою. Перелік моральних норм і правил поведінки практиканта, яких він має дотримуватись і у зв'язку з якими здійснювати моральне самовиховання, сприяє свідомому вибору певної моральної поведінки, гарантує позитивний вплив на розвиток його моральних якостей.

Особливої уваги слід надавати організації настановної конференції, де було б бажано акцентувати увагу на основних категоріях моралі (добро-доброта, обов'язок-обов'язковість, відповідальність, справедливість, моральна свідомість та правосвідомість); співвідношенні моральної культури і професійної етики.

Важливим джерелом розвитку професійно-моральних якостей курсантів є оптимальне використання резервів позааудиторної (позанавчальної) роботи. Цей вид діяльності має насамперед бути скерованим на діагностику і розвиток індивідуальних нахилів і бажань кожного курсанта шляхом залучення до духовно-просвітницьких видів роботи (культпоходи, екскурсії, обговорення художніх творів, кінофільмів, телепередач, творчі зустрічі з майстрами культури та мистецтва); проведення спільних "круглих столів", диспутів, бесід з питань професійної етики, культури поведінки; використання виховних можливостей соціально-психологічної роботи, системи морального та матеріального стимулювання високих результатів у навчанні і громадській діяльності тощо.

Як виявлено, позааудиторна та самостійна робота за індивідуальною програмою займає біля 5-6 годин щоденного бюджету часу курсанта. Сам процес засвоєння норм моральної культури здійснюється безпосередньо через різні форми позанавчальної діяльності. Виявлено тісний зв'язок між мотивами та розумово-практичними проявами набутих моральних якостей і навичок, та рівнем змістової діяльності курсантів, у якій моральні якості знаходять реальний прояв і умови закріплення. Удосконалення організації навчально-виховного процесу, на нашу думку, насамперед доцільно спрямовувати на

розвиток різних програм та форм позааудиторної роботи, де однією з наскрізних ліній є орієнтація на професійно-моральне становлення особистості фахівця в цілому.

Високою ефективністю у цьому плані відзначається індивідуальна виховна робота, у ході якої ведеться активний процес цілеспрямованого впливу на особистість. Очікувані результати морального навчання та виховання тим вагоміші, чим повніше враховуються основні характерологічні функції особистості (здатність людини до вибору, рефлексія, потяг до творчості, формування образу “Я”, відповідальність, автономність тощо).

Отримані дані нашої експериментальної роботи засвідчили, що формування професійно-моральних якостей курсантів доцільно здійснювати найбільш дійовими формами і методами індивідуального впливу як індивідуальні бесіди, завдання та доручення; допомога та контроль; заслуховування звітів та повідомлень; особистий приклад; методи дисциплінарного та морального впливу; засоби пропаганди та агітації. Однак цьому процесові поки що бракує цілеспрямованості та науково-методичного забезпечення, звідси й процес “особистісної” перебудови навчальної та виховної діяльності відбувається спонтанно, повільно, неефективно.

Багатогранність виховних можливостей позааудиторної діяльності вимагає урізноманітнення виховних засобів. Доведено, що “чим ширше коло діяльності, тим багатший духовний, моральний світ людини, більше перспектив для формування морального обличчя особистості” (Г.Вашенко; І.Зверева; І.Мар’єнко; А.Капська). Гармонійно доповнюють індивідуальні організаційні форми позааудиторної виховної роботи у системі формування професійно-моральних якостей курсантів групові та масові їх види. Найбільш поширеними і дійовими є такі, як Присяга працівника ОВС України; проведення зустрічей з керівництвом ВНЗ, ветеранами праці та ОВС, видатними діячами різних галузей суспільної діяльності; проведення оглядів художньої самодіяльності, концертів на честь знаменних дат, конкурсів; відвідування культурно-просвітницьких закладів; проведення спортивних змагань, підготовка матеріалів з професійно-моральної тематики тощо.

Таким чином, представлена у статті система підготовки співробітників правоохоронних органів включає у себе комплекс взаємодоповнюючих виховних впливів на курсантів у процесі опанування ними предметів циклів навчальних дисциплін на міжпредметній основі, проходження різновидів практик, відповідної організації науково-дослідної, позааудиторної та індивідуальної виховної роботи на інтегративно-цілісній основі. Це значно підвищує самостійність курсантів у розвитку особистісних індивідуальних моральних якостей, формує у них власну моральну позицію як до своєї поведінки, так і до вчинків інших. Реалізація освітнього потенціалу навчальних дисциплін, позааудиторної роботи та інших видів діяльності у системі підготовки курсантів до подальшої служби в практичних підрозділах ОВС вимагає його цілісної організації і здійснення у комплексному вирішенні проблеми становлення моральної особистості майбутнього правоохоронця.

Викладений матеріал не претендує на остаточне розв’язання порушеної проблеми морально-етичного розвитку і становлення працівника ОВС, а окреслює ключові її аспекти і є перспективним науковим напрямом для подальшого вивчення. Крім того, вимагають свого обґрунтування зв’язки морального виховання з правовим, політичним, естетичним, екологічним та іншими його видами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баранов А.В. Процесс эстетического воспитания слушателей высшей школы системы МВД Украины средствами искусства: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Укр. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 1993. – 227 с.
2. Безбородий В.О. Формування професійної правової культури керівників органів внутрішніх справ: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 /Харківський держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Харків, 2001. – 168 с.
3. Васильев Г.И. Педагогические условия адаптации курсантов к обучению в вузах МВД: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 /Одесский ин-т внутр. дел. – Одеса, 1997. – 186 с.

4. Дідик М.І. Психолого-педагогічні основи професійної діяльності фахівців соціальної роботи в органах внутрішніх справ України: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 /Тернопільський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2001. – 210 с.
5. Дяченко М.И., Кандыбович Л.А. Психологические проблемы подготовки курсантов. – Минск, 2000. – 196 с.
6. Дяченко В.І. Формування професійної усталеності курсантів вищих закладів освіти системи МВС: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К.Д.Ушинського. –Одеса, 2000. – 230 с.
7. Жиленко Н.В. Педагогические условия совершенствования профессиональной подготовки в высшем военно-учебном заведении: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 /Киевский педагогический ин-т иностранных языков. – К., 1993. – 151 с.
8. Ісаєнко М.М. Формування комунікативних умінь у курсантів вищих закладів освіти МВС: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К.Д.Ушинського. –Одеса, 2002. – 213 с.
9. Козяр М.М. Педагогічні основи виховання у курсантів навчальних закладів системи МВС відповідального ставлення до виконання своїх обов'язків: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 Вінницький держ. педагогічний ун-т ім. М.Коцюбинського. – К., 1998. – 166 с.
10. Кубіцький С.О. Система оцінювання готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 /Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2002. – 208 с.
11. Морозов А.С. Педагогічні основи формування правової культури у майбутніх працівників міліції: Методичний посібник. – Херсон: ХФ ЗЮІ МВС України, 1997. – 52 с.
12. Пашенко О.Ю. Підготовка старшокласників до вибору майбутньої професії працівника міліції: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 /Херсонський держ. педагогічний ун-т. – Херсон, 2000. – 195 с.
13. Удовиця О.Ф. Педагогічні основи прогнозування підготовки військових фахівців в умовах вищих навчальних закладів: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 /Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2001. – 249 с.

УДК 373.13

О.П. Овсяннікова

СОЦІОКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНЦІЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ: ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

Автор статті аналізує базові поняття проблеми: компетентність, компетенція, соціокультурна компетенція; визначає складові соціокультурної компетенції майбутнього вчителя початкових класів.

The basic conceptions of the problem (competence, competency, social cultural competence) are analyzed by the author in the article. The component parts of social cultural competence are determined by future teacher of primary school.

В усі часи професія педагога посідає в суспільстві важливе місце, адже вчителю доручається найдорожче – діти, наше майбутнє. З роками змінюється суспільство, змінюються життєві пріоритети, культура, освіта, а питання компетентності учителя залишається актуальним. І сьогодні, в час модернізації освітньої системи України, виникають різні напрямки вивчення компетентності педагога, загальною метою яких є підготовка майбутнього вчителя, чий рівень професійної та особистісної культури повинен забезпечувати дієвість суспільних і освітніх перетворень. Особливо важливою є підготовка майбутніх учителів початкових класів, адже школа першого ступеня є провідним фактором становлення особистості дитини у її духовно-ціннісному контексті.

Студентський колектив об'єднує молодих людей, що можуть належати до різних соціальних прошарків, національностей, які відповідно є носіями своєї культури. Майбутній